

P R E C E E D E

Partnership for Reconciliation through Early Childhood
Education and Development in Europe

ИЗВЕШТАЈ ОД ИСТРАЖУВАЊЕ:

Процесот на инклузија во предучилишните установи во општина Карпош

Скопје, јуни 2016 година

THIS PROJECT IS FUNDED BY THE EUROPEAN UNION
Instrument for Pre-accession Assistance (IPA) Civil Society Facility (CSF)

Истражувањето е дел од проектот **„Инклузија во ран детски развој“**, спроведуван од здружението „Отворете ги прозорците“, во рамки на проектот **Партнерство за помирување преку ран детски развој и образование во Европа (ПРЕЦЕДЕ)** кој во земјава го спроведува Првата детска амбасада во светот Меѓаши.

Истражувањето и извештајот ги подготви Радмила Стојковска Алексова, магистер по асистивна технологија и раководителка на Центарот за асистивна технологија „Отворете ги прозорците“

Проектот е финансиран од Европската Унија – IPA Civil Society Facility. Содржината на овој документ е единствена одговорност на партнерите кои го имплементираат овој проект и на никаков начин не ги рефлектира гледиштата на Европската Унија.

СОДРЖИНА

1. РЕЗИМЕ.....	3
2. ВОВЕД.....	4
2.1. За проектот	5
2.2. Методологија.....	5
2.3. Примерок	6
2.4. Обработка и приказ на резултатите.....	7
3. НАОДИ.....	7
3.1. Структура на примерокот.....	7
Предучилишни установи.....	7
Воспитувачи	11
4. АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ДОБИЕНИ ОД АНКЕТНО ИСТРАЖУВАЊЕ	15
5. ПОДАТОЦИ ДОБИЕНИ ОД ФОКУС ГРУПА	16
6. ПОЗИТИВНИ ПРИКАЗНИ ОД ДОСЕГАШНОТО СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА ИНКЛУЗИЈА ВО ПРЕДУЧИЛИШНИТЕ УСТАНОВИ ВО ОПШТИНА КАРПОШ.....	19
6.1 Децата со попреченост имаат право на инклузија – нашата позитивна приказна.....	19
6.2 Нашето петгодишно искуство со градинката – приказната за “Малиот С“	21
6.3 Приказната за Д. и неговите активности во градинка	22
Предучилишна установа „Мајски цвет“, Скопје	22
7. ЗАКЛУЧОЦИ	24
8. ПРЕПОРАКИ.....	25
ПРИЛОЗИ.....	26
ПРИЛОГ 1:	27
ПРИЛОГ 2:	31
ПРИЛОГ 3:	34

1. РЕЗИМЕ

Истражувањето претставено во овој извештај се однесува на досегашните искуства во спроведување на процесот на инклузија на предучилишните установи од Општина Карпош. Истражувањето е дел од проектот **„Инклузија во ран детски развој“**, спроведуван од здружението „Отворете ги прозорците“, во рамки на проектот **Партнерство за помирување преку ран детски развој и образование во Европа (ПРЕЦЕДЕ)** кој во земјава го спроведува Првата детска амбасада во светот Меѓаши. Овој проект е дел од суб-грантираните проекти во рамките на проектот ПРЕЦЕДЕ кој е финансиран од страна на Европска унија Instrument for Pre-accession Assistance (IPA) Civil Society Facility (CSF). Истражувањето се спроведе во текот на месеците мај и јуни 2016 година.

Истражувањето опфати неколку различни групи на испитаници, кои, од една страна се главните чинители на процесот на инклузија во предучилишните установи, но и директни учесници во процесот, од друга страна. Беше спроведено анкетно истражување со самите предучилишни институции и со воспитувачите, како и фокус група со воспитувачи и студија на случај како техника за идентификување и претставување на добрите практики, од страна на воспитувачи и родители, за инклузија на деца со попреченост.

Добиените податоци од истражувањето укажуваат на фактот дека иако предучилишните установи имаат недостаток на ресурси, едукација и соодветни услови за работа, сепак го спроведуваат процесот на инклузија и во групите вклучуваат деца со различен тип на попреченост.

Промените кои треба да се направат како поддршка за унапредување на инклузивниот процес во предучилишните установи се во насока на едукација на воспитниот кадар за работа со деца со попреченост, обезбедување соодветни услови за работа, комплетирање на стручните тимови, како и воспоставување на соработка со релевантни институции и родители за обезбедување соодветна документација со која се потврдува попреченоста на децата.

2. ВОВЕД

Истражувањето претставено во овој извештај се однесува на досегашните искуства во спроведување на процесот на инклузија на предучилишните установи од Општина Карпош. Истражувањето е дел од проектот **„Инклузија во ран детски развој“**, спроведуван од здружението „Отворете ги прозорците“, во рамки на проектот **Партнерство за помирување преку ран детски развој и образование во Европа (ПРЕЦЕДЕ)** кој во земјава го спроведува Првата детска амбасада во светот Меѓаши. Овој проект е дел од суб-грантираните проекти во рамките на проектот ПРЕЦЕДЕ кој е финансиран од страна на Европска унија Instrument for Pre-accession Assistance (IPA) Civil Society Facility (CSF). Истражувањето се спроведе во текот на месеците мај и јуни 2016 година.

Истражувањето опфати неколку различни групи на испитаници, кои, од една страна се главните чинители на процесот на инклузија во предучилишните установи, но и директни учесници во процесот, од друга страна. Беше спроведено анкетно истражување со самите предучилишни институции и со воспитувачите, како и фокус групи со воспитувачи и родители и студија на случај како техника за идентификување и претставување на добрите практики на инклузија на деца со попреченост.

Употребата на квантитативно-квалитативни методи и техники при истражувањето ги идентификува предизивиците, потешкотиите и потребните промени за подобрување на моменталната состојба и за унапредување на инклузивниот процес.

При спроведување на истражувањето, Отворете ги прозорците, воспостави соработка со предучилишните установи, воспитувачите, како и со родители, и процесот се одвиваше без потешкотии. Воспоставувањето на комуникацијата со предучилишните установи беше поддржано од локалната самоуправа и истражувањето беше сфатено како алатка која ќе обезбеди насоки за подобрување и унапредување на процесот на инклузија.

2.1. За проектот

Проектот „Инклузија во ран детски развој“ се спроведе од здружението „Отворете ги прозорците“, во рамки на проектот **Партнерство за помирување преку ран детски развој и образование во Европа (ПРЕЦЕДЕ)** кој во земјава го спроведува Првата детска амбасада во светот Меѓаши. Овој проект беше дел од суб-грантираните проекти во рамките на проектот ПРЕЦЕДЕ кој е финансиран од страна на Европска унија Instrument for Pre-accession Assistance (IPA) Civil Society Facility (CSF).

Општата цел на проектот беше: Да се придонесе за подобрување на инклузивноста на предучилишните установи во Општина Карпош.

Додека пак специфичните цели на проектот беа дефинирани на овој начин:

1. Да се подобри информираноста за потребите, потешкотии, предизвиците и можностите за нивно надминување во поглед на инклузивноста на предучилишните установи во Општина Карпош;
2. Да се зголеми свесноста за потребите, потешкотиите, можностите и предизвиците за реализирање на инклузивниот процес во предучилишните установи во Општина Карпош, и
3. Да се подобри информираноста за потребите, способностите и можностите на децата со попреченост во предучилишните установи во Општина Карпош.

Проектот се спроведе во текот на месеците мај и јуни 2016 година.

2.2. Методологија

Во истражувањето беше користен квантитативно-квалитативниот пристап за обезбедување на релевантни податоци за инклузивниот процес во предучилишните установи.

Анкетата имаше за цел да ги процени искуствата на 4 предучилишни установи, распоредени во 10 објекти (клонови), на територијата на Општина Карпош. Анкетите беа наменети за стручните служби при предучилишните установи. Фокусот беше ставен на следните прашања:

- **број на деца со попреченост** вклучени во предучилишните установи;
- **предизвици и потешкотии** со кои се соочуваат предучилишните установи во работата со децата со попреченост;
- **поддршката** која ја добиваат и им е потребна на предучилишните установи при реализацијата на инклузивниот процес со децата со попреченост.

Освен со предучилишните установи, како институции, анкета беше спроведена и со воспитувачите со цел да се проценат нивните искуства во работата со деца со попреченост.

Прашалниците беа доставени до предучилишните установи и беа анонимни, со исклучок на оние за институциите. Секој прашалник содржеше кратка информација за проектот и за целите на истражувањето. Прашањата беа од комбиниран тип, односно од затворен и од отворен тип.

Во спроведувањето на анкетата и во остварувањето соработката со предучилишните установи, Отворете ги прозорците доби поддршка од Општина Карпош.

Покрај анкетата, беше спроведена една фокус група со воспитувачи.

Како дополнување, беше користена и техниката студија на случај, за споделување на позитивни примери од работата на предучилишните установи во делот на инклузија на деца со попреченост. Во овој дел од истражувањето беше обезбедено и учество на родител на дете со попреченост.

Истражувањето беше направено во периодот мај-јуни 2016 година.

2.3. Примерок

Беа вклучени сите 4 предучилишни установи од Општина Карпош кои реализираат активности во вкупно 10 објекти, односно клонови. Секоја матична предучилишна установа пополни анкетен прашалник, а од сите четири предучилишни установи вкупно 59 воспитувачи пополнија анкетен прашалник за процесот на инклузија и нивните искуства со деца со попреченост во текот на работниот процес.

Во следната табела се прикажани учесниците во процесот за секоја градинка одделно.

Бр.	Предучилишна установа	Број на објекти/клонови во кои се реализира работата	Број на одговорени прашалници	
			Предучилишна установа	Воспитувачи
1.	Орце Николов	3	1	19
2.	Мајски цвет	3	1	18
3.	Пролет	3	1	16
4.	Распеана младост	1	1	6
Вкупно:		10	4	59

2.4. Обработка и приказ на резултатите

Добиените податоци од истражувањето, во зависност од нивната природа, беа обработени на квантитативен (со едноставни статистички процедури) и квалитативен начин.

3. НАОДИ

3.1. Структура на примерокот

Во овој дел од извештајот се претставени податоци за карактеристиките на секоја категорија испитаници. Податоците се презентирани за секоја категорија одделно.

Предучилишни установи

Анкетниот прашалник го пополнија сите 4(100%) предучилишни установи кои постојат на територијата на Општина Карпош. Пример од анкетниот прашалник за предучилишните установи следува во прилог 1.

Три (75%) од вкупно четири предучилишни установи ги реализираат своите активности во повеќе објекти, односно клонови. Секоја од овие три предучилишни установи, реализира активности во три објекти. Само една (25%) предучилишна градинка ги реализира активностите во еден објект.

Вкупниот број на деца кои се вклучени во предучилишните установи во Општина Карпош изнесува **2174** деца.

При пополнување на прашалникот од предучилишните установи беше побарано да го наведат бројот на деца со попреченост кои се вклучени во нивните установи. Во разговорот со нив беше наведено дека немаат прецизни статистички податоци кои се темелат на веродостојна проценка од стручни лица, односно во најголем дел од пријавените случаи станува збор за проценка направена од воспитувачите и стручните служби во предучилишните установи. Една предучилишна установа има развиено практика на пријавување само на оние деца за кои има прецизна документација доставена од родител. Од тие причини, бидејќи немаат документација за ниту едно дете во периодот кога е правено истражувањето, оваа установа не пријави деца со попреченост.

Според информациите добиени од предучилишните установи во однос на децата со попреченост состојбата е следна:

Тип на попреченост	Број
Деца со телесна попреченост	
Деца со интелектуална попреченост	1
Деца со оштетување на видот	
Деца со оштетување на слухот	3
Деца со потешкотии во говорот	82
Деца со аутизам и аутистичен спектар на однесување	9
Деца со комбинирана попреченост	
Друго	4
Вкупно	99

Од табелата може да се забележи дека вкупниот број на деца со попреченост вклучени во предучилишните установи во Општина Карпош изнесува 99 што е 4% од вкупниот број на деца. Во однос на попреченоста, најголема е застапеноста на децата со потешкотии во говорот. Сметаме дека, тоа се должи на присуството на логопеди, како соработници на стручните тимови во предучилишните установи, кои ги детектираат и вклучуваат во третман децата со потешкотии во говорот.

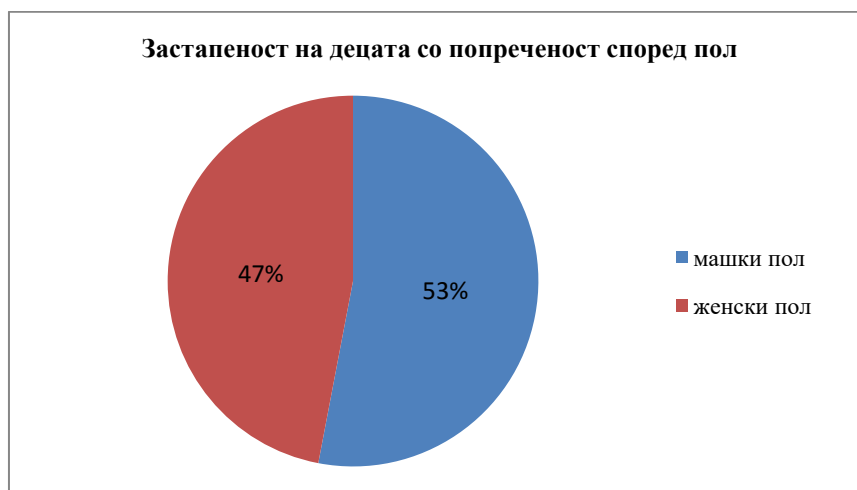
Процентуалната застапеност на децата со попреченост во однос на типот на попреченост изгледа вака:

Во делот друго, при пополнувањето на прашалниците, како попречености и потешкотии предучилишните установи ги наведуваат: дијабетот (шеќерна болест), хормонални промени, односно промени со хормонот за раст кои се рефлектираат и на други области од развојот, како и недостаток на внимание и агресивност. Во разговор со претставници од предучилишните установи, добивме информации дека персоналот при работата со овие деца прави одредени адаптации во пристапот, просторот, текот и распоредот на активностите.

Во однос на половата застапеност, состојбата е следна:

Поголем број од децата со попреченост кои се пријавени од предучилишните институции се деца од машки пол.

Како што беше погоре наведено, предучилишните установи не располагаат со соодветна документација, за секое дете, со која се потврдува попреченоста. Обично документација е обезбедена за оние деца кај кои попреченоста е видлива, како на пр. оштетување на слухот. Од вкупниот број на деца со попреченост, обезбедена е документација само за 5 (5%) деца. Останатите деца се вбројуваат во групата на деца со попреченост по проценка на воспитувачите и стручните служби во предучилишните установи.

Родителите при уписот на своите деца во предучилишните установи пополнуваат апликација за упис. Во оваа апликација најчесто не ги наведуваат потешкотиите на своето дете. Ако станува збор за дете кое има промени во однесувањето, родителите забележуваат дека е потемпераментно, но при тоа не наведуваат повеќе информации. На прашањето дали досега се случило предучилишната установа да оневозможи запишување на дете со попреченост, сите установи одговориле негативно. Еден од одговорите вели: **„Секогаш излегуваме во пресрет на барањата и потребите на децата и родителите“**.

Во однос на потешкотиите со кои се среќаваат предучилишните установи во работата со децата со попреченост, како најчести потешкотии кои тие ги наведуваат се следните:

- Вклучување на децата со попреченост во активности со останатите деца – 100%, односно секоја установа се среќаваа со овој тип на потешкотија;

- Воспоставување комуникација и интеракција со децата со попреченост – 100%;
- Изработка на индивидуални планови за работа со децата со попреченост - 50% ја наведуваат како потешкотија;
- Следење и евидентирање на напредокот на децата со попреченост - 50% ја наведуваат како потешкотија;
- Сензибилизирање на останатите деца и нивните родители за потребите на децата со попреченост - 25% ја наведуваат како потешкотија, и
- Воспоставување комуникација и соработка со семејствата на децата со попреченост - потешкотија за 25% од вклучените предучилишни установи.

За надминување на дел од потешкотиите предучилишните установи добиваат поддршка. Досегашната поддршка која е обезбедена е вработување на логопед, како стручен соработник, во секоја предучилишна установа во Општина Карпош. Оваа иницијатива е значајна за установите, иако истите немаат комплетирани стручни тимови. Една (25%) предучилишна установа ги извршува активностите без стручен тим, а ниту една од предучилишните установи во Општина Карпош нема вработен дефектолог. Во една (25%) од установите децата со попреченост имале искуство при кое добиваат поддршка од личен асистент ангажиран од родителите.

Во однос на мерките кои предучилишните установи ги превземаат за да се олесни пристапот и вклучувањето на децата со попреченост, добиени се следните податоци:

- Секоја (100%) матична предучилишна установа има пристапна рампа на влезот;
- Внатрешниот простор, занималните, дидактичките материјали и тоалетите се прилагодени кон потребите на децата со попреченост во две (50%) предучилишни установи;
- Само една (25%) предучилишна установа вели дека има изградено односи на соработка со релевантни институции и сервисни служби за поддршка на работата со децата со попреченост, и
- Само во една (25%) предучилишна установа функционира инклузивен тим кој го следи и поддржува процесот на вклучување на децата со попреченост.

Досегашното искуство на предучилишните установи во присуство на обуки за унапредување на работата со децата со попреченост е недоволно. Како спроведувачи на обуките предучилишните установи наведуваат интернационални и граѓански организации во соработка со релевантни институции, но велат дека стекнатите знаења се недоволни за практичното спроведување на процесот на инклузија.

Следниот одговор ја илустрира состојбата „Сите досегашни обуки биле недоволни во пракса да се применат методи, начини и мерки, за да се помогне на децата од стручен аспект.“

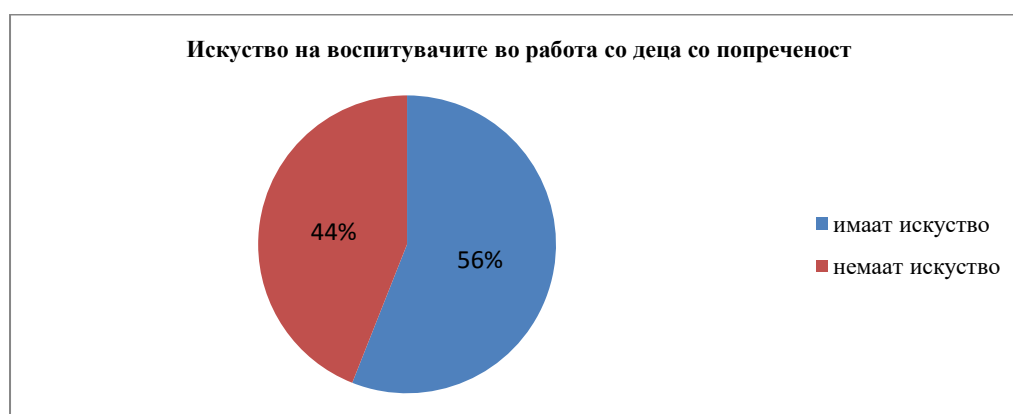
Предучилишните установи имаат добро развиена соработка со локалната самоуправа. Како иницијативи кои локалната самоуправа ги превземала, предучилишните установи ги наведуваат: поставувањето на пристапни рампи на влезот на објектите, поддршка, консултации и разбирање за сите потешкотии на кои наидува спроведувањето на инклузивниот процес, како и спроведување на предавања, односно стручни собири.

На прашањето, на кое од предучилишните установи беше побарано да споделат пример на успешно инклузирано дете со попреченост, секоја предучилишна установа и покрај ограничените ресурси со кои располага, како и поддршката која ја добива, во своето искуство има примери на успешно инклузирани деца со попреченост. Дел од примерите се поместени во делот **Позитивни приказни** приложени кон овој извештај.

Воспитувачи

Анкетниот прашалник наменет за воспитувачи го пополнија вкупно 59 воспитувачи од сите 10 објекти во кои се лоцирани предучилишните установи од Општина Карпош. Примерок од прашалникот следи во **Прилог 2**. Поголем број од нив, односно 33 (56%) воспитувачи досега имале искуство во работа со деца со попреченост, а останатите 26 (44%) воспитувачи досега немале такво искуство.

Процентуалниот износ кој се однесува на искуството на воспитувачите во работа со деца со попреченост изгледа вака:

Од овие 33 воспитувачи кои имаат искуство во работа со деца со попреченост во моментот 17, односно 29% од вкупниот примерок, во своите групи имаат вклучено едно или повеќе деца со попреченост.

Вкупниот број на деца со попреченост кои го имаат пријавено овие 17 воспитувачи, изнесува 31. Следната табела ја илустрира застапеноста на децата според тип на попреченост:

Тип на попреченост	Број	%
Деца со телесна попреченост		
Деца со интелектуална попреченост	4	13%
Деца со оштетување на видот		
Деца со оштетување на слухот	3	10%
Деца со потешкотии во говорот	14	45%
Деца со аутизам и аутистичен спектар на однесување	3	10%
Деца со комбинирана попреченост	1	3%
Друго	6	19%
Вкупно	31	100%

Во делот од табелата кој се однесува на друго воспитувачите вбројуваат: хиперактивно однесување, дијабет, краткотрајно внимание и не воспоставување контакт со врсници и воспитувач.

И според податоците добиени од воспитувачите, најбројна група е онаа на децата со потешкотии во говорот. Овој податок беше добиен и од анкениите прашалници од предучилишните установи. Сметаме дека тоа се должи на присуството на логопеди како членови на стручни тимови кои помагаат во детектирање и идентификување на децата, а понатаму и спроведуваат корективни третмани со нив.

За вкупно 6 (19 %) деца воспитувачите имаат добиено документација од родителите, со која се потврдува попреченоста на децата. За едно дете, од овие шест, воспитувачот вели дека има само делумна документација, но при тоа нема објаснување зошто е документацијата делумна.

Доколку се погледне застапеноста на децата со попреченост според возраст, односно распореденост во возрастна група, се добива податок кој вели дека најмногу од пријавените деца со попреченост се застапени во возрастната група од 4 до 5 години. Следниот приказ го илустрира овој податок:

Групите во кои се вклучени децата со попреченост, бројат над 20 деца. Во една група се случува да бидат вклучени повеќе од едно дете, односно има ситуација каде се вклучени во иста група 5 деца кои имаат некаква потешкотија/попреченост. Сметаме дека тоа е дополнителен фактор кој ја усложнува работата на воспитувачите со децата со попреченост.

За потешкотиите со кои најчесто се среќаваат воспитувачите при работата со деца со попреченост, одговор добивме од 26(44%) воспитувачи. Од нив 17(65%) се воспитувачи кои во моментот се среќаваат со овие потешкотии, бидејќи во нивните групи има вклучено дете/деца со попреченост. Останатите 9 (35%) воспитувачи се повикуваат на своето минато искуство во работата со деца со попреченост.

- Вклучување на детето/децата со попреченост во активности со останатите деца е потешкотија за 22 (85%) воспитувачи;
- Воспоставување комуникација и интеракција со детето/децата со попреченост е потешкотија за 16 (61%) воспитувачи;
- Изработка на индивидуални планови за работа со детето/децата со попреченост, 15 (58%) воспитувачи го истакнуваат како потешкотија;
- Следење и евидентирање на напредокот на детето/децата со попреченост, за 11(42%) воспитувачи претставува потешкотија;
- Сензибилизирање на останатите деца и нивните родители за потребите на детето/децата со попреченост, го истакнуваат 7 (27%) воспитувачи како потешкотија, и
- Воспоставување комуникација и соработка со семејствата на детето/децата со попреченост вклучени во групата, е потешкотија за 12 (46%) воспитувачи.

Според добиените податоци, најголема потешкотија за воспитувачите, при работата со децата со попреченост, е вклучувањето на децата со попреченост во активности со останатите деца.

Интересен е податокот кој зборува за учеството на воспитувачите на обуките каде се стекнуваат знаења и вештини за работа со деца со попреченост. Само 7 (12%) од вкупно 59 воспитувачи, досега присуствувале на обуки, односно работилници за работа со деца со попреченост. Од нив, 6 (86%) се воспитувачи кои досега, односно во моментот, работат со деца со попреченост, а 1 (14%) воспитувач иако присуствувал на работилница за работа со деца со попреченост сеуште стекнатите знаења не успеал практично да ги примени.

Одговор на последното прашање дале 55 (93 %) воспитувачи. Ова прашање се однесуваше на потребите на воспитувачите, односно ресурсите кои се потребни за да ја унапредат својата работа со деца со попреченост. Сумираните податоци од воспитувачите се распоредени во следните групи на потреби:

- Едукација на воспитувачите за работа со деца со попреченост;
- Редуцирање на бројот на децата во групите во кои се вклучени деца со попреченост;
- Креирање на инклузивни тимови во предучилишните установи за следење и унапредување инклузивната практика;
- Комплетирање на постоечките тимовите во предучилишните установи со стручни лица, дефектолози;
- Обезбедување подобри и прилагодени услови за работа, како и дидактички материјали;
- Воспоставување соработка со релевантни институции и обезбедување на соодветна документација за децата;
- Подобрување на соработката со родителите и поголема вклученост на родителите во целиот процес.

Следуваат изјави од воспитувачи во однос на ова прашање: *„За да се унапреди работата со децата со попреченост потребна е обука за тоа како треба да се работи, каков да биде пристапот кон тие деца. Но, сепак мислам дека со тие деца*

потребни се обучени лица. Потребна е стручна едукација, дидактички материјали со кои ќе се олесни работата со овие дечиња“; „Потребна е помош при изработка на индивидуална програма за работа со децата со попреченост и помош при реализација на истата.“

4. АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ДОБИЕНИ ОД АНКЕТНО ИСТРАЖУВАЊЕ

Во овој дел од извештајот за истражување на инклузијата во предучилишните установи во Општина Карпош се води дискусија во однос на поспецифичните резултати кои беа добиени при пополнувањето на анкетниот прашалник за предучилишни установи и анкетниот прашалник за воспитувачи.

Во однос на прашањето за бројот на деца со попреченост кои се вклучени во предучилишните установи, од двата прашалника се добива податок, дека најголем број или процент од децата со попреченост се децата со потешкотии во говорот. За овие деца установите и воспитувачите имаат потврдени податоци од стручни лица логопеди кои се вклучени како стручни соработници во предучилишните установи.

Доколку се направи споредба, за бројноста на децата според тип на попреченост, се наидува на податок кој е различен кај двете категории на испитаници. Имено, предучилишните установи немаат пријавено ниту едно дете во групата деца со комбинирана попреченост, додека пак воспитувачите пријавиле едно дете со овој тип на попреченост. Исто така, вкупниот број на деца кои влегуваат во групата друго, пријавен од предучилишните установи изнесува 4, додека пак податоците добиени од воспитувачите укажуваат дека во оваа група се вбројуваат 6 деца. Овие разлики сметаме дека потекнуваат од неунифицираноста во пристапот и процената на децата која потекнува од некомплетноста на стручните тимови и недоволната информираност и оспособеност на воспитувачите за работа со децата со попреченост. Имено, овој факт произлегува и во истражувањето. Само 12% од воспитувачите посетувале обука, односно работилница за работа со деца со попреченост, а ниту една градинка не располага со стручно лице дефектолог како поддршка во процесот на инклузија.

Дополнителна потешкотија која произлезе од податоците од двете групи испитаници е недоволната свесност на родителите, односно отвореност за потешкотиите на своите деца. Документација со која се потврдува попреченоста на детето е обезбедена само за мал број на деца, најчесто за оние чија попреченост е видлива. Родителите во апликацијата која ја пополнуваат при уписот на детето во градинка не наведуваат дека нивното дете има потешкотија. Сметаме дека од тие причини, бидејќи постои недостаток на информираност, при правењето на групите не

се води сметка за бројноста на децата. Од добиените податоци, во една од групите се вклучени 5 деца со попреченост, а при тоа групата е многубројна и брои над 20 деца. Тоа е дополнителна потешкотија со која се усложнува работата на воспитувачот.

Следен податок кој е истакнат од двете групи испитаници е оној кој вели дека најголема потешкотија за предучилишните установи и за воспитувачите е вклучувањето на децата со попреченост во активности со останатите деца, односно воспоставување комуникација и интеракција со нив.

Во однос на условите за работа и нивната прилагоденост кон потребите на децата со попреченост, предучилишните установи располагаат само со пристапни рампи на влезот на институциите. Внатрешниот простор, дидактичките материјали, тоалетите не се прилагодени кон потребите на децата со попреченост. Оваа потреба произлезе и од анкетните прашалници кои ги пополнуваа воспитувачите, каде подобрувањето на условите, просторот и потребата од дополнителни дидактички материјали беа наведени како значајни ресурси.

И покрај сите препреки и предизвици на кои наидуваат во процесот на инклузија, досега не се случило да одбијат дете со попреченост да биде запишано во институцијата, односно секоја од предучилишните установи има пример на успешно инклузирани деца со попреченост.

5. ПОДАТОЦИ ДОБИЕНИ ОД ФОКУС ГРУПА

Целта на дискусијата во рамките на Фокус група за воспитувачи од предучилишните установи од Општина Карпош беше да се спроведе евалуација на нивните досегашни искуства и впечатоци од процесот на спроведување на инклузијата во предучилишното образование. Оваа дискусија ги надополни податоците и информациите добиени од анкетирањето, кое беше претходно спроведено. Во фокус групата беа вклучени 10 воспитувачи со различни искуства, односно и оние кои немаат директно искуство во работа со деца со попреченост со цел да се согледаат и нивните ставови и размислувања за самиот процес. Примерок од протоколот за дискусија во фокус групите следи во **Прилог 3**.

Дискусијата во фокус групата беше насочена кон следните главни прашања, кои дополнително беа расчленети и презентирани на учесниците:

- Прашање 1: Од кога и на кој начин се спроведува инклузивната практика во предучилишните установи?
- Прашање 2: До кој степен предучилишните установи и кадарот кој работи во нив се подготвени да излезат во пресрет на потребите на децата со попреченост?
- Прашање 3: Кои се клучните области на кои треба да се делува за да се подобри и унапреди инклузивниот процес во предучилишните установи?
- Прашање 4: Кои се досегашните придобивки од спроведување на инклузивниот процес за различните вклучени страни во истиот?

Дискусијата се спроведе во просториите на предучилишната установа „Мајски цвет“, во времетраење од два часа.

Добиените податоци беа во насока на дополнување на податоците од анкетното истражување, односно потврдување на она што беше констатирано со анкетните прашалници.

Се потврди дека предучилишните установи од самиот почеток имале во групите вклучено деца со различен тип на попреченост. Во досегашното искуство не се случило да одбијат ниту едно дете по основ на попреченост. Инклузивноста како карактеристика е препознатливост на институцијата и пред да започне да се спроведува процесот на реонизација, од сите делови на градот Скопје, се запишувале деца со попреченост во предучилишната установа во општина Карпош.

Предучилишната установа работи со некомплетен стручен тим. Новина е тоа што од пред извесен период како стручен соработник во редовите на тимот е вклучен логопед. И покрај, некомплетната структура на тимот, воспитно - згрижувачкиот тим во градинката се труди да спроведува активности со децата со попреченост. Се споделуваа примери каде детекцијата на децата и нивното идентификување е направено токму во предучилишната установа. Иако, досега претставниците од предучилишната установа не учествувале во обука за работа со деца со попреченост, сепак долгогодишното искуство им помага во процесот на детекција и идентификување на состојби кои отстапуваат од она што е просечен развој. Единствено учество во проект за инклузија кој тие го забележуваат е учеството во проектот за тематски планирања и креирање на индивидуални планови за работа.

Воспитувачите не се чувствуваат подготвени да работат со деца со попреченост. Најголем предизвик со кој се соочуваат е бројот на децата во една група. Групите се големи и бројат над 20 деца. Родителите иако во досието имаат можност да пријават дека нивното дете има попреченост, најчесто тоа не го прават на самиот упис. Групите се формираат и се случува на почетокот на годината воспитувачот да дознае дека во

својата група, која брои над 20 деца, има дете со попреченост. Од тука, потекнува и вториот предизвик или потешкотија. Комуникацијата и соработката со родителот, односно настојувањето да се консултира со стручни лица и да обезбеди соодветна документација од релевантна институција. Оттаму се јавува и дилемата, дали е во ред, детето да биде во средина во која не секогаш може да се одговори на неговите потреби, односно дали навистина ќе се постигне инклузија со најголеми придобивки за детето со попреченост?

За да се унапреди инклузијата и за да се подобри квалитетот на работа на воспитувачите, според нив потребно е:

- Да се започне навреме со рана интервенција и детекција, односно децата со попреченост на усписот да имаат соодветна документација;
- Воспитувачите да се едуцираат на оваа тема уште за време на додипломските студии, односно постојано да се надградуваат со нови информации и вештини преку обуки и доедукација;
- Да се подобрат физичките услови за работа, пристапноста на објектите и истите да се снабдат со дидактички помагала и материјали прилагодени на развојот и стилот на учење на децата со попреченост;
- Да се комплетираат стручните служби при предучилишните установи со соодветен кадар, во прв ред дефектолози;
- Да се пронајдат мерки за стимулација на воспитувачите кои работат со деца со попреченост и мерки за да се стимулираат сите воспитувачи за работа со деца со попреченост.

Според досегашното искуство и практика, воспитувачите сметаа дека инклузијата е поголема придобивка за децата без попреченост и воспитувачите. Тоа е процес преку кој се стимулираат сензибилизацијата и разбирањето на различноста и секако предизвикува лична сатисфакција. Но, засега без системска поставеност сеуште е на ниво на импровизација.

6. ПОЗИТИВНИ ПРИКАЗНИ ОД ДОСЕГАШНОТО СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА ИНКЛУЗИЈА ВО ПРЕДУЧИЛИШНИТЕ УСТАНОВИ ВО ОПШТИНА КАРПОШ

Во овој дел од извештајот се поместени досегашните искуства, преку примери, на предучилишните установи „Мајски Цвет“ и „Пролет“, како и искуството на родител на дете со кохлеарен имплант за успешното вклучување во предучилишна установа.

Благодарност до стручните служби и воспитно-згрижувачките тимови од горенаведените предучилишни установи за споделување на приказните. Особена благодарност до родителката Валентина Николовск за вложениот труд и споделувањето на информациите.

6.1 Децата со попреченост имаат право на инклузија – нашата позитивна приказна

Предучилишна установа „Пролет“, Скопје

На децата со попреченост треба да им се овозможи инклузија во општеството каде живеат, еднакви можности и уживање на сите права. Да се промени свеста кај пошироката јавност за да тие бидат прифатени како составен дел од шареноликото општество.

Градинката „Пролет“ од Скопје, со директорката Вита Јаковлевска, педагогот Дијана Симоновска и воспитно-згрижувачкиот тим, отсекогаш се труделе да ги поддржат овие деца и да го овозможат нивното прифаќање од средината, иако во тимот недостасуваат лицата кои поседуваат стручно знаење - дефектолозите.

Низ годините во градинката поминале многу дечиња на кои им била потребна нашата грижа и поддршка, која сме се труделе да ја обезбедиме на највисоко професионално ниво. Едно од тие дечиња е и С.Н. Со него се дружиме од јаслена група, а деновиве го испративме како големо момче кое се запиша во училиште.

С. има прекрасни родители кои се трудат на сите начини да му помогнат и со нив имавме прекрасна соработка. Ја ценеа нашата грижа, предизвици и напори со кои се соочувавме.

С. има потешкотии со слухот и развојот на говорот. После оперативна интервенција во септември, 2014 година, му беше вграден кохлеарен имплант и носи апаратче за слушање.

Вербалната комуникација е отежната, но тој е весело дете и ги исполнуваше работните обврски, соработуваше, комуницираше со воспитниот тим и другарчињата во групата, преку невербална комуникација.

Комуникацијата беше одлична. Се потрудивме заеднички и тој беше одлично прифатен и адаптиран во групата. Развивме способност да ја забележува и разбира визуелната слика на говорот преку читањето од уста.

С. е многу емотивно дете и постојано сакаше да биде прегрнат. Со насмевка, “срце“ направено од неговите мали рачиња и бакнежи умееше да ја покаже неговата љубов и благодарност. Допре до сите нас.

Освен проблемот со говорот С. се развиваше одлично. Брзо го разбираше она што се бара од него и веднаш го реализираше. беше исполнителен, креативен, а особено се истакнуваше во ликовното творештво.

Ги препознава формите, броевите, боите, соработуваше во колективните игри со другите деца. Има развиено добра координација и контрола на движење, развиена фина моторика. Истраен беше во активноста и настојуваше со успех да ја реализира.

Неговото успешно “созревање“ го следевме низ годините што минуваа. Учествуваше на сите приредби и манифестации што беа организирани во градинката. На приредбата после вградувањето на имплантот на прашањето: „8-ми Март е празникот на?“ изговорениот збор “мама“ од неговите усни, солзите во очите на неговата мајка и громогласниот аплауз што го доби С., беше поттик за воспитниот тим да продолжи го поддржува С. и сите други деца на кои им е потребна нашата љубов и поддршка.

Се надеваме дека приказната на С. успешно ќе продолжи и во училиште и тој ќе биде пример со кој ќе се гордее семејството, градинката, училиштето, системот.....

Ти благодариме С. за радоста, љубовта и можноста што ни ја даде од себе да го извлечеме најдоброто и не научи дека богатството на животот лежи во различноста.

6.2 Нашето петгодишно искуство со градинката – приказната за “Малиот С”

Валентина Николовска, горда мајка

Тргна во градинка на неполни 18 месеци. На почеток, нормално како и сите дечиња, требаше да се навикне на средината. Сè се одвиваше во ред. Моето чувство, веројатно, како и на секоја мајка го следеше загриженост и возбуда, иако беше второ искуство.

Кога станува збор за поддршката, оној момент кога сватив дека моето дете го изгубило слухот помислив и прашав „Што сега, ќе продолжи ли детето во градинка или ќе морам да го отпишам?“. Тогаш ја почувствував поддршката која ни ја даде градинката и многу ни помогна околу неговиот развој.

Тука беа директорката, раководителката, воспитувачки, негувателки, полни со разбирање и љубов. Една од нив имаше најголема улога. Оној момент кога почна да носи слушни амплификатори и подоцна кога се вгради кохлеарниот имплант, грижата и подготовката на дечињата, херојски ја изведе неговата воспитувачка.

Во ниту еден момент не беше одвоен од било која приредба или настан. Тоа премногу му значеше, а тој беше многу важен и горд. Многу битни ни беа сликите од Нова година, од априлијада...сите се наредени од прва до последна под стаклото на масата. Сликите каде срциња се делат кон неговата симпатија и воспитувачка, сликите кои носат различни приказни, од тоа кој славел роденден па сè до тоа кој со кого се скарал. Исто така, театарските претстави, прошетките, посети на банка, планетариум и останати посети, кои му причинуваа големо задоволство. Иако, редовно доцневме во градинка, поради вежбите кои мора да се посетуваат, гледавме ништо да не пропуштиме, благодарение на неговата воспитувачка.

Многу малку информации добивавме од него за тоа што се случува во градинка. Но по однесувањето ,кревањето на чинијата, диплењето алишта, миењето раце, танцовите кореографии, цртежите, препознавањето на делови од човеково тело, броеви, знаевме дека С. учи работи кои ги учат и знаат неговите врсници.

Дали е среќен? –ДА

С. ги има најдобрите другари. Моментот кога доаѓа од градинка и носи покана за роденден од некое другарче за него и за нас е пресреќен. Точно знае што ќе носи, одбира подарок и само го чека времето за одење.

Среќата, радоста и љубовта знае да ја покаже и да ја сподели. Посетата на родендените многу ни значи, бидејќи таму го забележуваме нивното другарство, гушкање, смеење, лудување. Таму не забележуваме ниту една пречка.

Изразувам голема благодарност кон родителите на сите негови другарчиња за нивната поддршка и објаснувања.

За “Малиот С.“ (прекар од другарчињата) неговата мајка има многу да раскажува. Ви благодарам на сите кои дозволивте ова мало детенце да Ве шармира на негов начин, почнувајќи од неговата најсакана учителка Кика, неговите дефектолози во Заводот за говор и слух, неговиот дефектолог Радмила од „Отворете ги прозорците“ и новите учителки од училиштето.

6.3 Приказната за Д. и неговите активности во градинка

Предучилишна установа „Мајски цвет“, Скопје

Играта во градинката е основа на сè, па така и во пристапот кон Д. Почнавме да се приближуваме кон него, преку игра во која правилата ги поставуваше тој, а ние во тие рамки настојувавме да се вклучиме за да извлечеме нешто повеќе.

Д. добро реагираше на физички контакт и дразби, па затоа и нашиот прв контакт беше да се придржуваме кон и да го поддржиме неговото ритмичко движење, со желба постепено да се менува ритамот и насоката на движење, а во сето тоа да се успее да се оствари контакт со очите.

Користењето на тоалетот на самиот почеток беше навистина тешка и напорна работа. Но, со постојано користење во точно определено време и со исти стимулси, како и со добивање на омилената игра како награда, доведе до позитивни резултати. До крајот на неговиот престој во градинка Д. одеше со придружба. На почетокот само со една воспитувачка, но подоцна и со дел од неговите другарчиња.

Д. честопати легнуваше во одреден агол од занималната, најчесто онаму каде е помирно. Прозорот над него го отваравме. Промената почна да ја забележува и во деновите кога имаше ветер, тој почнуваше да реагира и да се труди да го затвара.

Најмногу ги сакаше нашите престои во дворот, каде што секогаш си играше со стапче или лист кој го вртеше меѓу дланките. Самостојноста во хранење ја постигна постепено, во последната година во градинка. Тогаш забележавме дека пројавува интерес за храна сервирана на количка. Знаеше да застане и плаче пред кујната. На почетокот му дававме празна чинија која ја допираше со рака, за да може да направи разлика кога истата е полна и кога треба да користи лажица за да јаде самостојно и повторно да земе полна чинија доколку не е доволно нахранет.

Омилена игра на Д. беше разгледувањето пластифицирани слики. Правевме слики од животни, бои, професии....Од понудените слики, одбираше една и со неа создаваше звук.

Ако донесеме заклучок околу сите овие, според нас можеби не многу богати активности, нашето насочување главно се одвиваше околу социо-емоционалниот развој, односно физичкиот и моторниот развој.

Не сме сигурни дека направивме многу за Д., но можеме да кажеме дека неговите другарчиња ја научија најважната лекција во животот – да ги прифатат и вистински да ги засакаат различните од нив.

7. ЗАКЛУЧОЦИ

Досегашните искуства на предучилишните установи од Општина Карпош потврдуваат дека инклузијата како процес се одвива од самите почетоци, односно започнувањето на процесот не се базира на проект.

Раководниот и воспитно-згрижувачкиот тим во установите се труди и дава поддршка на сите деца, вклучително и на децата со попреченост и досега не се случило дете со попреченост да биде одбиено при упис во предучилишна установа и покрај тоа што предучилишните установи немаат комплетни стручни тимови.

Некомплетноста на стручните тимови се рефлектира во неунифицираниот пристап, идентификување, следење и евиденција на децата со попреченост вклучени во предучилишните установи.

Четири проценти, од вкупниот број на деца вклучени во предучилишните установи, се деца со попреченост. Најголем процент од нив се деца со говорни потешкотии детектирани од логопедите од стручните тимови на предучилишните установи.

Физичките услови во кои се спроведуваат активностите со децата, дидактичките материјали и подготвеноста на воспитувачите, не се на ниво кое е соодветно за да се одговори на потребите на децата со попреченост.

Големиот број на деца вклучени во рамките на една воспитна група, потешкотииите во соработката со родителите и обезбедувањето на соодветна документација со која се потврдува попреченоста на децата се најголемите предизвици со кои се соочуваат предучилишните установи и воспитувачите и кои значително го отежнуваат вклучувањето на децата со попреченост во активности со останатите деца.

Инклузијата како процес е значајна за сите вклучени страни во нејзиното спроведување. Вклучувањето на децата со попреченост во предучилишните установи од рана возраст, освен што е придобивка за нив, доведува до позитивни промени и вредности кај сите, со најголем акцент на децата кои од најрана возраст учат да ја прифатат и почитуваат различноста.

8. ПРЕПОРАКИ

Согласно добиените заклучоци од истражувањето, произлегоа следните препораки:

1. Да се комплетираат стручните служби во предучилишните установи со стручни лица (дефектолози) за да се воспостави унифициран модел на идентификување, процена на потребите на децата со попреченост, следење и документирање на постигнатите резултати од работата со нив;
2. Да се подобрат физичките услови, односно да се земат во предвид стандардите за пристапност при реновирањето и изградбата на нови објекти, како и снабденоста со дидактички материјали кои се соодветни на потребите на децата со попреченост и со чија помош се овозможува прилагодување кон индивидуалните стилови на учење на децата;
3. Да се подобри и зајакне соработката со родителите и институциите за да се обезбеди навремено детектирање на децата со попреченост и обезбедување соодветна и навремена документација (оцена и процена) за упис и престој во предучилишната установа;
4. Да се намали бројот на деца во воспитните групи во кои е/се вклучени дете/деца со попреченост согласно предвидени нормативи за бројот, со цел да се овозможи индивидуален пристап и вклучување на детето/децата со попреченост во активности со останатите деца;
5. Да се зајакнат капацитетите на раководниот и воспитно-згрижувачкиот тим од предучилишните установи за работа со деца со попреченост преку обуки, работилници и учество на стручни собири;
6. Да се направат реформи во високото образование за воспитувачи, што ќе ги земат во предвид потребите за додипломска едукација од областа на попреченоста и инклузијата, на ниво на задолжителни предмети.

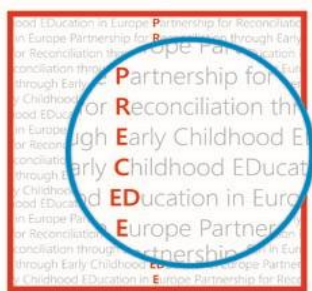

ПРИЛОЗИ

THIS PROJECT IS FUNDED BY THE EUROPEAN UNION
Instrument for Pre-accession Assistance (IPA) Civil Society Facility (CSF)

ПРИЛОГ 1:

PRECEDE

Partnership for Reconciliation through Early Childhood
Education and Development in Europe

Проектот „Инклузија во ран детски развој“ се спроведува од страна на Здружението за асистивна технологија „Отворете ги прозорците“ во рамки на проектот **Партнерство за помирување преку ран детски развој и образование во Европа (ПРЕЦЕДЕ)** кој во МК го спроведува Првата детска амбасада во светот Меѓаши. Овој проект е дел од суб-грантираните проекти во рамките на проектот ПРЕЦЕДЕ.

Прашалник за процесот на инклузија во предучилишните установи во Општина Карпош

Почитувани,

Пред Вас се наоѓа прашалник преку кој сакаме да добиеме информации за начинот на кој се спроведува инклузивниот процес на децата со попреченост во Вашата градинка. Овој прашалник е наменет за членовите на стручната служба во градинката.

Истиот нема да ви одземе многу време за пополнување, а добиените податоци се многу значајни и релевантни за горенаведениот проект, како и за унапредување на инклузивниот процес.

Однапред Ви благодариме на соработката и Ви посакуваме пријатна работа!

1. Градинка: _____
2. Во колку објекти/клонови е распоредена Вашата градинка? _____
3. Колку вкупно деца има во Вашата градинка? _____
4. Колкав е бројот на деца со попреченост кои се вклучени во групите во Вашата градинка?

Вкупен број на деца со попреченост: _____	
Машки	_____
Женски	_____

5. Ве молиме наведете го бројот на деца со попреченост, во согласност со долунаведената поделба:

Деца со телесна попреченост	_____
Деца со интелектуална попреченост	_____
Деца со оштетување на видот	_____
Деца со оштетување на слухот	_____
Деца со потешкотии во говорот	_____
Деца со аутизам и аутистичен спектар на однесување	_____
Деца со комбинирана попреченост	_____
Друго:	_____

Ве молиме секое дете да го броите само еднаш. Ако во градинката има деца со комбинирана попреченост, заведете ги само во редот/графата - деца со комбинирана попреченост.

Воедно Ве молиме и да опишете какви се комбинираните потешкотии односно попречености.

Опишете ги потешкотиите на децата кои ги вброивте во последната група, одосно во делот на друго:

6. За колку од вклучените деца родителите имаат доставено документација (Оцена и процена) од релевантна институција со кој е потврдена попреченоста на детето?

7. Дали во вкупниот број на деца со попреченост ги вклучувате и оние за кои немате добиено документација од релевантна институција со која е потврдена попреченоста на детето? Доколку Вашиот одговор е да, Ве молиме наведете врз основа на што ги вбројувате овие деца во групата на деца со попреченост?

8. Дали родителите при уписот на детето во Вашата градинка пополнуваат апликација за своето дете? Доколку пополнуваат, какво е Вашето искуство во однос на соопштување и најавување на попреченоста на нивното дете? Ве молиме накратко опишете.

9. Дали досега се случило Вашата градинка да оневозможи запишување на дете со попреченост? Доколку Вашиот одговор е да, Ве молиме накратко наведете ги причините за таквата одлука:

10. Кои се најголемите потешкотии со кои се среќавате при работата со децата со попреченост вклучени во Вашата градинка? (може да одберете повеќе опции).

- Вклучување на децата со попреченост во активности со останатите деца;
- Воспоставување комуникација и интеракција со децата со попреченост;
- Изработка на индивидуални планови за работа со децата со попреченост;
- Следење и евидентирање на напредокот на децата со попреченост;
- Сензибилизирање на останатите деца и нивните родители за потребите на децата со попреченост;
- Воспоставување комуникација и соработка со семејствата на децата со попреченост вклучени во групите во Вашата градинка.

11. Какви мерки превзема Вашата градинка за да го олесни пристапот и вклучувањето на децата со попреченост? (може да одберете повеќе опции).

- Градинката има пристапна рампа на влезот од објектот;
- Градинката има лифт;
- Внатрешниот простор, занималните, тоалетите и дидактичките средства се адаптирани согласно потребите на децата со попреченост;
- Градинката има изградено односи на соработка со релевантни институции и сервисни служби и добива поддршка во работата со децата со попреченост;
- Во градинката функционира инклузивен тим кој го следи и поддржува процесот на вклучување на децата со попреченост;

Друго _____

12. Каков тип на директна поддршка добивате за да ја унапредите работата со децата со попреченост?

- Во градинката има вработен дефектолог;
- Во градинката има вработен логопед;
- Децата со попреченост добиваат поддршка од лични асистенти ангажирани од родителите;
- Друго _____

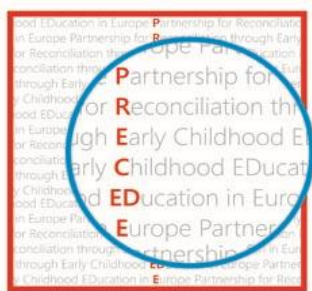
13. Дали досега Вашите вработени присуствувале на обуки за унапредување на работата со деца со попреченост? Доколку Вашиот одговор е да, Ве молиме накратко наведете за какви обуки станува збор.

14. Ве молиме, накратко, опишете ги иницијативите кои досега ги презема Вашата општина за подобрување на инклузивниот процес на децата со попреченост во предучилишните установи во општината?

15. Ве молиме, накратко, опишете, доколку во Вашето досегашно искуство е забележан, пример на успешно вклучено дете со попреченост во Вашата градинка?

ПРИЛОГ 2:

PRECEDE

Partnership for Reconciliation through Early Childhood
Education and Development in Europe

Проектот „Инклузија во ран детски развој“ се спроведува од страна на Здружението за асистивна технологија „Отворете ги прозорците“ во рамки на проектот **Партнерство за помирување преку ран детски развој и образование во Европа (ПРЕЦЕДЕ)** кој во МК го спроведува Првата детска амбасада во светот Меѓаши. Овој проект е дел од суб-грантираните проекти во рамките на проектот ПРЕЦЕДЕ.

Прашалник за процесот на инклузија во предучилишните установи во Општина Карпош (наменет за воспитувачи)

Почитувани,

Пред Вас се наоѓа прашалник преку кој сакаме да добиеме информации за начинот на кој се спроведува инклузивниот процес на децата со попреченост во Вашата градинка. Овој прашалник е наменет за воспитувачи.

Истиот нема да ви одземе многу време за пополнување, а добиените податоци се многу значајни и релевантни за горенаведениот проект, како и за унапредување на инклузивниот процес.

Однапред Ви благодариме на соработката и Ви посакуваме пријатна работа!

1. Градинка: _____
2. На која возраст се децата со кои моментално работите? _____
3. Колку вкупно деца има во Вашата група? _____
4. Дали досега сте имале искуство во работа со деца со попреченост? Доколку Вашиот одговор е да, Ве молима накратко опишете за каков тип на попреченост станува збор и за Вашето искуство во работа со деца со попреченост:

5. Дали во моментот во Вашата група се вклучени деца со попреченост? Доколку Вашиот одговор е да, Ве молиме наведете колкав е бројот на деца со попреченост кои се вклучени во Вашата група? _____
6. Ве молиме наведете го бројот на деца со попреченост, во согласност со долунаведената поделба:

Деца со телесна попреченост	
Деца со интелектуална попреченост	
Деца со оштетување на видот	
Деца со оштетување на слухот	
Деца со потешкотии во говорот	
Деца со аутизам и аутистичен спектар на однесување	
Деца со комбинирана попреченост	
Друго:	

Ве молиме секое дете да го броите само еднаш. Ако во групата има дете/деца со комбинирана попреченост, заведете ги само во редот/графата - деца со комбинирана попреченост.

Воедно Ве молиме и да опишете какви се комбинираните потешкотии односно попречености.

Опишете ги потешкотиите на детето/децата кои ги вброивте во последната група, одосно во делот на друго:

7. Дали родителите на детето/децата со попреченост со кое/кои Вие работите имаат доставено документација (Оцена и процена) од релевантна институција со кој е потврдена попреченоста на детето?

8. Кои се најголемите потешкотии со кои се среќавате при работата со детето/децата со попреченост вклучени во Вашата група? (може да одберете повеќе опции).
- Вклучување на детето/децата со попреченост во активности со останатите деца;
 - Воспоставување комуникација и интеракција со детето/децата со попреченост;
 - Изработка на индивидуални планови за работа со детето/децата со попреченост;
 - Следење и евидентирање на напредокот на детето/децата со попреченост;
 - Сензибилизирање на останатите деца и нивните родители за потребите на детето/децата со попреченост;
 - Воспоставување комуникација и соработка со семејствата на детето/децата со попреченост вклучени во Вашата група.
9. Какви мерки превзема Вашата градинка за да го олесни пристапот и вклучувањето на децата со попреченост? (може да одберете повеќе опции).
- Градинката има пристапна рампа на влезот од објектот;
 - Градинката има лифт;
 - Внатрешниот простор, занималните, тоалетите и дидактичките средства се адаптирани согласно потребите на децата со попреченост;
 - Градинката има изградено односи на соработка со релевантни институции и сервисни служби и добива поддршка во работата со децата со попреченост;
 - Во градинката функционира инклузивен тим кој го следи и поддржува процесот на вклучување на децата со попреченост;
 - Друго _____
10. Каков тип на директна поддршка добивате за да ја унапредите работата со децата со попреченост?
- Во градинката има вработен дефектолог;
 - Во градинката има вработен логопед;
 - Детето/децата со попреченост добиваат поддршка од лични асистенти ангажирани од родителите;
 - Друго _____
11. Дали досега сте присуствувале на обуки за унапредување на работата со деца со попреченост? Доколку Вашиот одговор е да, Ве молиме накратко наведете за какви обуки станува збор.
- _____
- _____
- _____
12. Ве молиме, накратко, опишете, што Вам како воспитувач Ви е потребно за да ја унапредите работата со децата со попреченост?
- _____
- _____

ПРИЛОГ 3:**Водич за дискусија во Фокус група (ФГ): Воспитувачи од предучилишни установи од Општина Карпош и нивните искуства во процесот на инклузија**

Појаснување: Целта на дискусијата во рамките на Фокус група за воспитувачи од предучилишните установи од Општина Карпош е да се спроведе евалуација на нивните досегашни искуства и впечатоци од процесот на спроведување на инклузијата во предучилишното образование. Оваа дискусија ќе ги надополни податоците и информациите добиени од анкетањето, кое беше претходно спроведено. Во фокус групата ќе бидат вклучени воспитувачи со различни искуства, односно и оние кои немаат директно искуство во работа со деца со попреченост со цел да се согледаат и нивните ставови и размислувања за самиот процес.

Дискусијата во фокус групата ќе биде насочена кон следните главни прашања, кои дополнително ќе бидат расчленети и презентирани на учесниците:

- Прашање 1: Од кога и на кој начин се спроведува инклузивната практика во предучилишните установи?
- Прашање 2: До кој степен предучилишните установи и кадарот кој работи во нив се подготвени да излезат во пресрет на потребите на децата со попреченост?
- Прашање 3: Кои се клучните области на кои треба да се делува за да се подобри и унапреди инклузивниот процес во предучилишните установи?
- Прашање 4: Кои се досегашните придобивки од спроведување на инклузивниот процес за различните вклучени страни во истиот?

ФГ Прашања:

Клучни прашања	Пример прашања
1. Од кога се реализира процесот на инклузија во Вашата предучилишна установа?	- Од кога започнавте во Вашите групи да вклучувате деца со попреченост? - Кој беше главниот мотив да го направите тоа? - Дали имавте некаква подготовка претходна пред да ги вклучите децата со попреченост во групите? - Дали постои разлика, односно тренд на зголемување на бројот на децата со попреченост откако средината и општеството стануваат посвесни за инклузијата и различноста?
2. Кои се најголемите предизвици со кои се среќавате во процесот на инклузија?	- Како е уреден физичкиот простор во кој ги спроведувате активностите со децата со попреченост? - На кој начин вие како воспитувачи ја организирате работата со децата со попреченост? На кој начин и до кој степен ги вклучувате во секојдневните активности? - Дали изработувате индивидуална програма за работа со деца со попреченост? - Што за вас како воспитувачи е најголем предизвик? - Кое е вашето најинтересно досегашно искуство во работа со деца со попреченост?
3. Што треба да се обезбеди за да се унапреди процесот на инклузија во предучилишните установи?	- Кои се најважните ресурси кои треба да се обезбедат за да се унапреди процесот на инклузија во предучилишните установи? - Што на Вас како воспитувач ви е особено значајно за да ги подобрите личните капацитети и квалитети? - кои други актери од општеството се релевантни за успешно спроведување на процесот на инклузија?
4. Што за Вас досега е најголема придобивка од спроведување на инклузивниот процес?	- Што научивте досега од инклузијата? - Дали се променија некои Ваши ставови и гледишта? - Кои се Вашите размислувања за инклузијата и децата со попреченост?

THIS PROJECT IS FUNDED BY THE EUROPEAN UNION
Instrument for Pre-accession Assistance (IPA) Civil Society Facility (CSF)